

AE's indspil til produktivitetskommissionen

1. Investeringer formentlig også medvirkende til produktivtetsnedgearing

Helt overordnet er der ikke enighed om udviklingen i de underliggende "produktivtetsdrivere". I Vismændenes analyse fra efteråret 2010, der tog udgangspunkt i internationale EU-KLEMS data, var det især TFP-udviklingen, der lå bag opbremsningen i den danske produktivtetsvækst, mens Vismændene ikke mente at kunne se en nogen større forklaring i udviklingen fra kapitalapparatet via investeringerne. Kigger man derimod på Danmarks Statistiks opgørelse, står det klart, at nedgearingen af produktivtetsvæksten følger af både lavere kapitalintensitet, lavere vækst i arbejdskraftens kvalitet og lavere TFP-vækst. Med setup'et forklarer arbejdskraftens kvalitet en mindre del af nedgearingen, mens nedgearingen af bidraget fra kapitalintensitet og TFP forklarer nogenlunde lige meget. Det viser tabel 1.

Tabel 1. Dekomponering af timeproduktivtetsvæksten i privat/markedsræssig sektor

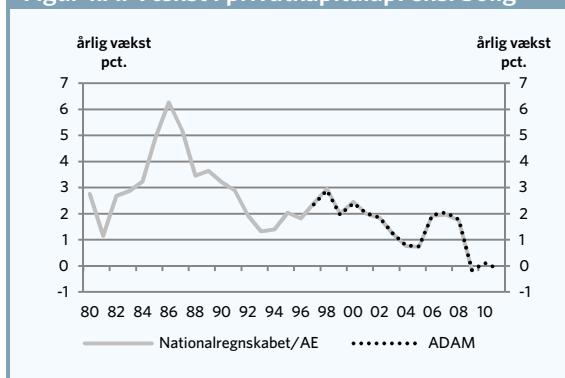
	1981-1994			1995-2006		
	DST	EU-klems	Forskel	DST	EU-klems	Forskel
Timeproduktivt, heraf	3,3	3,2	0,1	1,1	1,4	-0,3
- kapitalintensitet	1,5	1,7	-0,2	0,5	1,2	-0,7
- uddannelse/kvalitet	0,1	0,3	-0,2	0,1	0,2	-0,1
- TFP	1,6	1,1	0,5	0,5	0,0	0,5

Anm: Der er for DST taget simple gennemsnit over perioderne.

Kilde: AE på baggrund af DØR rapporten efteråret 2010 og af Danmarks Statistik (tilgængelig tal på tidspunktet for udgivelsen af DØRs analyse).

Kigger man på væksten i kapitalapparatet, har der siden slutningen af 90'erne været en nedadgående tendens og de senere år er væksten i kapitalapparatet gået i stå eller direkte faldet. Det er, som man kan se af figur 1.A, ikke set før i nyere tid. Udviklingen de senere år afspejler, at erhvervslivets investeringer er faldet markant i forbindelse med den økonomiske krise.

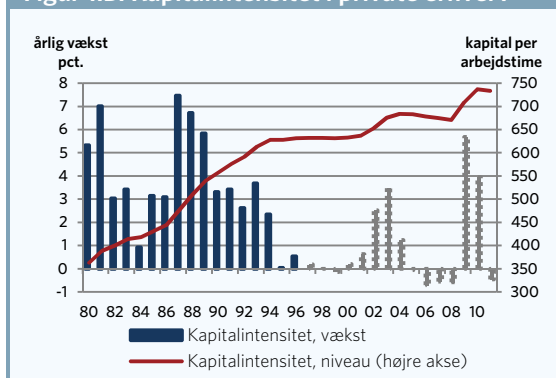
Figur 1.A. Vækst i privatkapitalap. eks. bolig

Anm.: Ekskl. Boliger.

Kilde: AE pba. Danmarks Statistik og ADAM's databank.

Figur 1.B. Kapitalintensitet i private erhverv

Anm.: Ekskl. Boliger. Tallene før 1997 er beregnet simpelt ud fra Nationalregnskabet ved at fratække det offentlige kapitalapparat, samt boliger fra det samlede kapitalapparat. Efter 1997 er tallene taget fra ADAMs databank.

Kilde: AE pba. Danmarks Statistik og ADAM

Kigger man på erhvervslivets kapitalintensitet (kapitalapparat i forhold til antallet af præsterede arbejdstimer i de private virksomheder) ser man også tydeligt en generel mindre vækst fra midten af 90'erne, ligesom man i perioden under seneste højkonjunktur så et direkte fald. Så selvom der var en tiltagende vækst i kapitalapparatet perioden fra 2004 frem mod 2008 voksede beskæftigelsen bare endnu mere.

De senere år har vi så set stigende kapitalintensitet igen selvom kapitalapparatet ikke er vokset. Det afspejler, at antallet af præsterede arbejdstimer er faldet så kraftigt i 2009 og 2010, at det har løftet kapitalintensiteten ganske markant. Det fremgår af figur 1.B.

På baggrund af Danmarks Statistiks tal, er der klare tegn på at investeringerne i dansk økonomi ikke har været store nok til at holde væksten i kapitalintensiteten, hvorfor manglende investeringer er en af hovedårsagerne til nedgearingen af produktivitetsvæksten. Ud over at en lavere vækst i kapitalapparatet i sig selv begrænser produktionsmulighederne på kort og mellemfristet sigt, kan en anden negativ bi-effekt være, at virksomhederne ikke får adgang til ny og mere produktiv teknologi, der igen kan afføde mindre innovation samt mindre effektiv produktion gennem omstillinger af arbejdsgange og processer. Det vil også påvirke produktivitetsudviklingen på mellemfristet sigt.

AE anbefaler produktivitetskommissionen at kigge nærmere på investeringselementet herunder mulige årsager til opbremsningen i kapitalintensiteten. Opbremsningen er sket i en periode med generelt bedre rammebetingelser (fx lavere selskabsskat), pres på arbejdsmarkedet, udrulning af IT-teknologi mv. Modsat har den finansielle sektors fokus på det danske boligmarked muligvis fortrængt finansiering til erhvervslivets investeringer.

2. Meget mudret billede på sektorniveau - har vi i Danmark et måleproblem?

Kigger man på produktivitetsvæksten (per beskæftiget med nyeste tal) på lidt mere overordnet brancheniveau, står det klart, at der er tale om et meget mudret billede. Fra 90'erne til 00'erne er der tale om en markant nedgearing indenfor landbrug, skovbrug og fiskeri, råstofudvinding, samt handel og transport mv. Bygge- og anlægssektoren samt ejendomshandel og udlejning er tilsyneladende inde i en kronisk negativ produktivitetsudvikling. Modsat fastholder industrien sin produktivitetsvækst, ligesom IKT samt Finansiering og forsikring ikke alene fastholder en høj produktivitetsvækst, men oven i købet har forøget den. Det viser tabel 2.

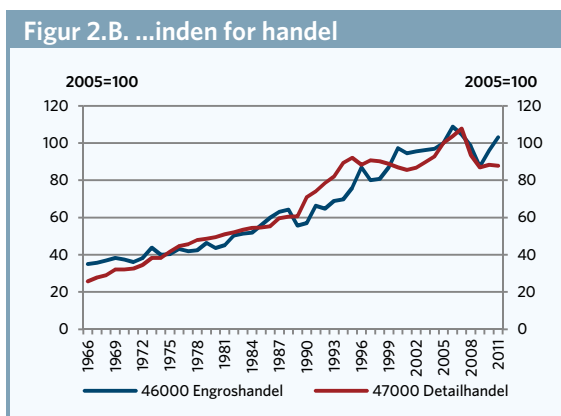
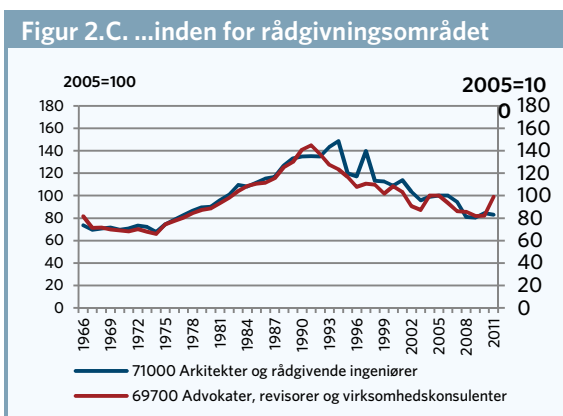
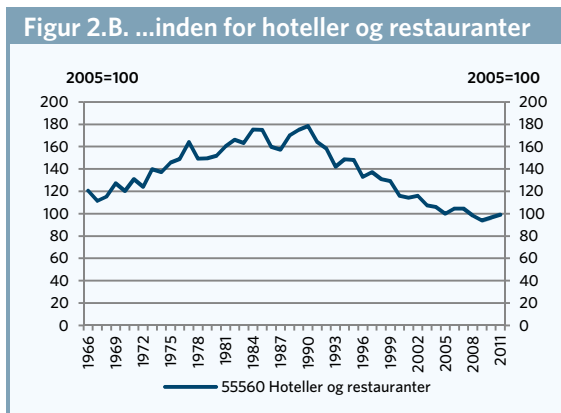
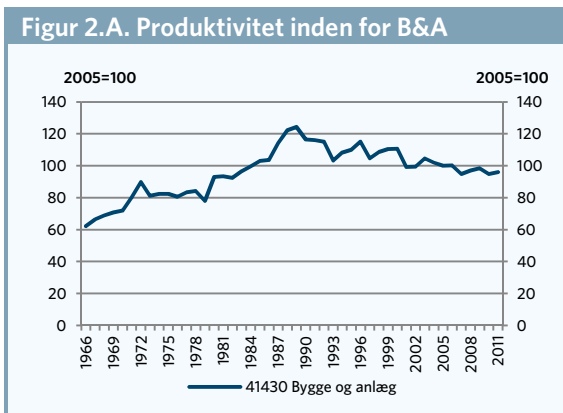
	70'erne	80'erne	90'erne	00'erne	2010	2011
	Pct.					
I alt	3,6	2,3	2,0	0,4	3,2	1,2
Landbrug, skovbrug og fiskeri	4,8	7,5	8,5	1,1	-2,7	-5,8
Råstofudvinding	11,0	25,3	11,7	-2,4	-3,3	-11,9
Industri	5,7	2,8	1,9	1,9	8,7	2,4
Forsyningsvirksomhed	3,9	3,7	1,1	-2,9	6,9	-5,6
Bygge og anlæg	1,3	5,2	-0,9	-1,4	-3,2	1,9
Handel og transport mv.	3,3	1,9	3,1	-0,7	8,8	4,0
Information og kommunikation (IKT)	4,0	3,8	5,1	6,7	3,3	3,9
Finansiering og forsikring	-0,5	5,4	4,0	6,3	3,3	-3,5
Ejendomshandel og udlejning af erhvervsejendomme	-1,1	-2,8	-0,5	-7,3	-0,9	3,4
Boliger	1,5	-3,2	1,2	3,5	3,2	-2,7
Erhvervsservice	2,8	2,0	-0,5	-1,7	5,1	5,1
Offentlig administration, undervisning og sundhed	0,9	-0,2	1,3	0,0	-0,6	0,4
Kultur, fritid og anden service	4,2	0,5	1,1	-1,0	0,8	1,3

Anm: Der ses på timeproduktiviteten i hver branche. Produktiviteten er beregnet som BVT i branchen divideret med antallet af arbejdstimer.
Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistik.

Et nærmere kig på de private hovederhverv viser, at opbremsningen i kapitalintensiteten siden midt 90'erne genfindes for de private serviceerhverv samt for bygge- og anlægssektoren, men ikke i nævneværdig grad for industrien eller de primære erhverv, jf. appendiks.

Dykker man ned på et endnu mere detaljeret brancheniveau forstærkes det brogede billede yderligere. Samtidig står det klart, at der må være tale om betydelige måleproblemer. Det kan ikke være rigtigt at en arbejdstime inden for bygge- og anlægssektoren i dag er mindre effektiv end i midt 1980'erne. Indenfor branchen hoteller og restauranter skulle en arbejdstime i dag være mindre effektiv end i midten af 1960'erne! Hele rådgivningsområdet (arkitekter og rådgivende ingeniører, samt advokater, revisorer

og virksomhedskonsulenter) har tilsyneladende også oplevet et nærmest vedvarende dyk i produktivitet siden starten af 90'erne. Det er også bemærkelsesværdigt, at handelserhvervene, på trods af den teknologiske udvikling med udbredelsen af IT, ikke har haft nogen nævneværdig produktivitet fremgang siden midten af 90'erne. Det viser figur 2.A-2.D.

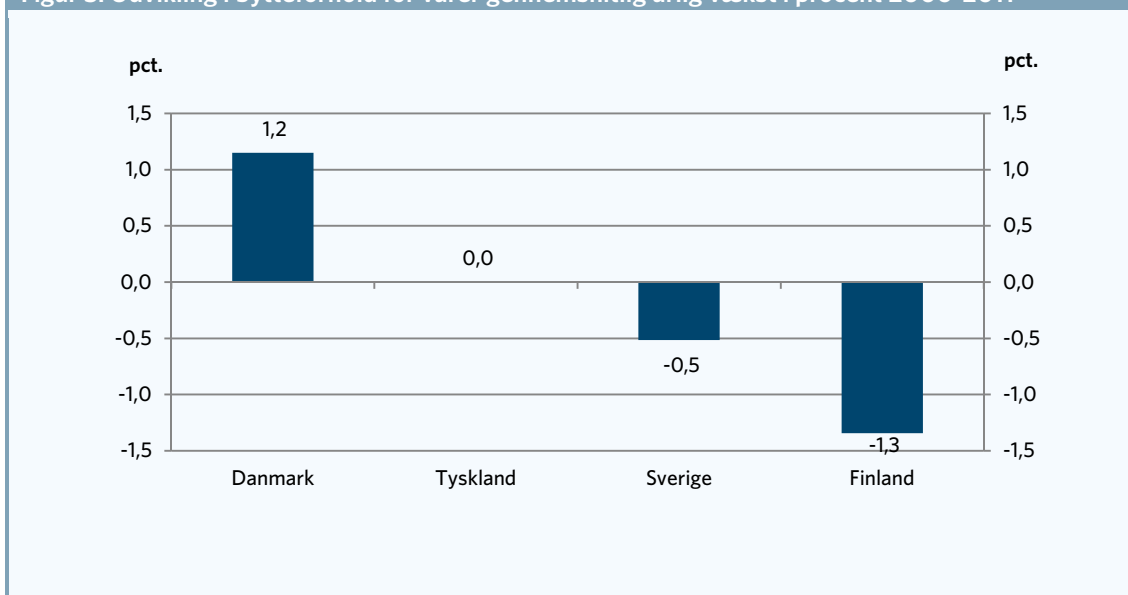
Anm.: Der er tale om erhvervs-mæssig produktivitet.
Kilde: AE pba. Danmarks Statistik (www.statistikbanken.dk/NATP23)

Umiddelbart skulle man ikke forvente, at vi i Danmark har større måleproblemer end i andre lande. Men også gennem vores bytteforholdsudvikling (og eksportmarkedsandel i løbende priser) får man indtryk af, at der kan være måleproblemer med vores priser¹.

Det er bemærkelsesværdigt, at vores bytteforhold er steget markant siden begyndelsen af 1980'erne og at vi de sidste 10-15 år har haft en accelererende bytteforholdsforbedring – nogenlunde sammenfaldende med nedgearingen af produktivitetsvæksten. Figur 3 viser den gennemsnitlige årlige vækst i bytteforholdet for varer fra 2000 til 2011 for Danmark samt tre nabolande. Danmark har ifølge OECD siden år 2000 haft en årlig vækst i bytteforholdet på i gennemsnit ca. 1,2 pct., Tyskland har ikke haft nogen bytteforholdsforbedring, mens både Sverige og Finland har haft markante bytteforholdsforværringer. Udviklingen betyder, at det danske bytteforhold for varer i perioden er øget 13,4 pct., mens Sveriges bytteforhold er faldet 5½ pct. og Finlands hele 13,8 pct.

¹ Se endvidere: <http://www.ae.dk/analyse/dansk-eksport-har-klaret-sig-relativt-godt>

Figur 3. Udvikling i bytteforhold for varer gennemsnitlig årlig vækst i procent 2000-2011

Anm.: Den bemærkelsesværdige danske udvikling kan ikke tilskrives vores olieeksport. Eksporten af Nordsøolie opvejes nemlig af danske fly og skibes udgifter til påfyldning af brændstof i fremmede havne (såkaldt bunkring). I 30 af de seneste 41 år (siden 1970) har Danmark således været nettoimportør af brændstof, når bunkring tages med. En rensning af det danske bytteforhold viser således, at brændstof de seneste ti år faktisk har trukket marginalt ned i den danske bytteforholdsudvikling.

Kilde: AE pba. OECD National Accounts.

Når vores eksportpriser vokser hurtigere end vores importpriser (stigende bytteforhold), kan vi importere en større mængde varer og tjenester for samme mængde eksport, sammenlignet med situationen, hvor bytteforholdet ikke var blevet forøget. Den danske bytteforholdsbedring betyder altså, at vi har kunnet importere en større mængde varer og tjenester for en given mængde eksport. Vores reale købekraft er således udvidet helt tilsvarende, hvad vi kunne have opnået ved en produktivitetstigning.

Måles produktiviteten ud fra bytteforholdskorrigeret BNP² per præsteret arbejdstime så vi i 90'erne en årlig mervækst til normal BNP per arbejdstime på ca. 0,05 pct.enheder om året. I 00'erne voksede forskellen til 0,4 pct.enheder om året, mens vi de seneste 10 år har haft en forskel på godt 0,35 pct.enheder om året. Bytteforholdsforbedringen har altså i nogen grad modsvaret nedgearingen af produktivitetstæksten.

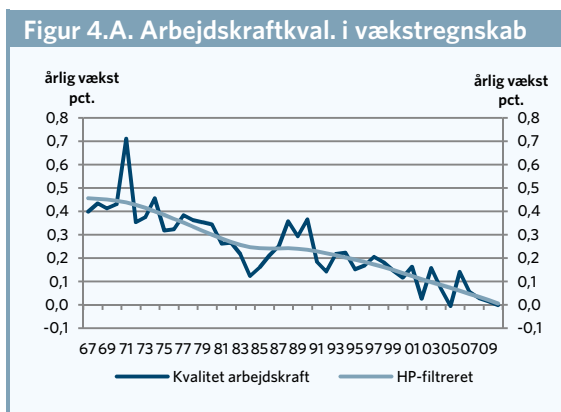
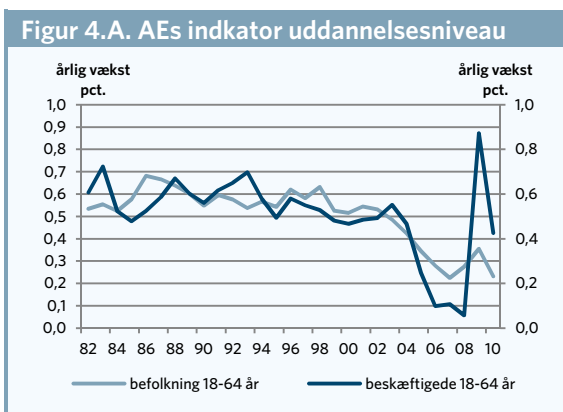
AE anbefaler produktivetskommissionen at kigge nærmere på måleproblemer i det danske nationalregnskab med afledte effekter for produktivetsopgørelserne. Det er simpelthen svært at tro på produktivetsudviklingen i flere af de ovenstående brancher - et forhold der især må afspejle opgørelsen af værditilvæksten i faste priser - altså problemer med at adskille pris og mængde herunder kvalitet. I det hele taget bør det undersøges, om vi i Danmark har et særligt problem med at måle priserne. Ligeledes bør det undersøges, om opgørelsen af de præsterede arbejdstimer har haft indflydelse på udviklingen. Det virker påfaldende, at produktiviteten skifter gear midt i 1990'erne, samtidig med at man overgår til at bruge det såkaldte Arbejdstidsregnskab(ATR) til opgørelse af arbejdstimerne i produktionen.

3. Uddannelse og produktivitet

Befolkningens og de beskæftigedes uddannelsesniveau er som tendens bremset markant op set over tid. Det viser både vores egen indikator for uddannelsesniveauet og ikke mindst Danmarks Statistiks mål for arbejdskraftens kvalitet, der indgår i produktivetsregnskaberne. Som det fremgår af figur 4.A er væksten i befolkningens uddannelsesniveau gradvis bremset op siden slut 90'erne, mens nedgearingen for de beskæftigede som tendens startede lidt før. Der er samtidig en tydelig konjunktoreffekt for de beskæftigedes uddannelsesniveau, der stort set gik i stå i årene 2006-2008, hvor der var pres på arbejdsmarkedet og mere udsatte grupper fik beskæftigelse. I takt med nedturen på arbejdsmarkedet i 2009 og 2010, der har ramt de ufaglærte og kortere uddannede hårdest, er indikatoren for de be-

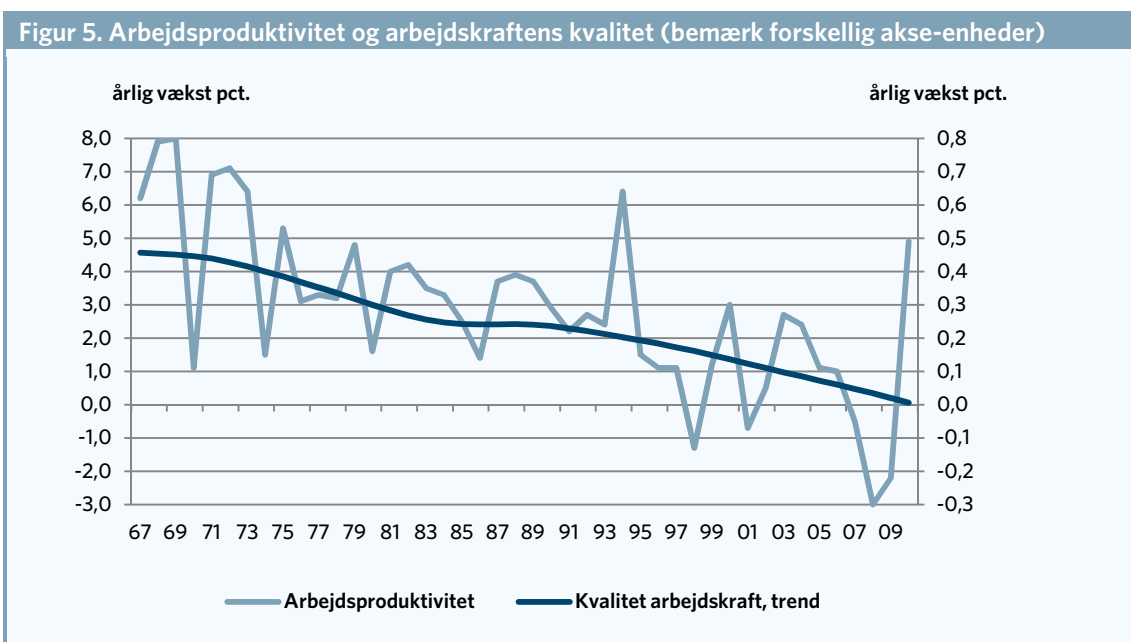
² Tal fra Danmarks Statistik.

skæftigedes uddannelsesniveau steget ret markant igen. At Danmarks Statistik ikke har denne sammensætningseffekt i deres indikator for arbejdskraftens kvalitet er overraskende³, jf. figur 4.B.

Anm. Serien er konstrueret ved at sammenveje de enkelte personer i beskæftigelsen med deres normerede uddannelseslængde. Kilde: AE pba. Danmarks Statistik (produktivtetsregnskab) Kilde: AE pba. Danmarks Statistik (produktivtetsregnskab)

Som det fremgår af figur 5 er nedgearingen af produktivitetsvæksten nogenlunde sammenfaldende med den tendens, der har været til nedgearing af arbejdskraftens kvalitet. Det kan være tegn på, at uddannelse spiller en langt større rolle for produktivitetsudviklingen end hvad der umiddelbart fremgår af Danmarks Statistiks og KLEM's vækstregnskaber.

Kilde: AE pba. Danmarks Statistik.

At der kan være markant større uddannelseseffekter end de direkte effekter, der optræder i vækstregnskaberne, får man indtryk af i Vismændenes produktivitetsanalyse fra efteråret 2010. Det skyldes, at det langt fra er givet, at lønningerne fuldt ud afspejler, hvad den enkelte bidrager med til den samlede produktivitet. Der kan således ligge et indirekte bidrag på TFP, men også investeringerne i kapitalapparatet.

Vismændene finder i en mikroøkonomisk analyse, således en entydigt positiv sammenhæng mellem virksomhedernes TFP og de ansattes uddannelsessammensætning, hvor en større andel af uddannet arbejdskraft (både faglærte og videregående uddannede) således er forbundet med et højere TFP-niveau. En dynamisk model viser samtidig, at effekten af uddannet arbejdskraft slår endnu kraftigere igennem efter flere år. Der er tale om ret markante effekter, jf. Vismændenes regneeksempler.

³ Det kan afspejle at de ikke har indregnet de nyeste registerbaserede oplysninger.

Vismændene stiller dog spørgsmål ved kausalsammenhænge - er det uddannelse, der skaber høj produktivitet eller er det højproduktive virksomheder, der efterspørger højt uddannet arbejdskraft, fordi teknologien kræver det? For det første er usikkerheden om den kausale sammenhæng ikke et argument for, at det ikke er et centralt aspekt. Simultane sammenhænge er således lige så centrale og vigtige som kausale sammenhænge. For det andet må uddannelse anses som værende den overordnede begrænsende ressource. Det er samtidig næppe mindre problematisk for vækst og velstand, hvis virksomhederne undlader investeringerne i ny teknologi, der kan øge produktiviteten, fordi de ikke kan få den uddannede arbejdskraft, der er en forudsætning for investeringer i ny teknologi.

En anden analyse, der indikerer, at de traditionelle vækstregnskaber undervurderer effekten af uddannelse er EU kommissionens analyse "The knowledge drivers of total factor productivity" fra december 2011. Heri forsøger man at adressere betydningen af arbejdsstyrkens uddannelsessammensætning for TFP med fokus på Euro-området, Tyskland og USA.

Resultaterne for Danmark er desværre ikke gengivet i rapporten, men undersøgelsens resultater for Danmark blev præsenteret ved Nationalbankens produktivitetskonference d. 22. september 2011. Europakommissionens undersøgelse konkluderede, at ca. 40 pct. af den nedgearing, som har været observeret i TFP-vækstraten herhjemme kan forklares af et faldende bidrag fra arbejdsstyrkens kvalitet.

Frem til midtialvfemserne bidrog væksten i arbejdsstyrkens kvalitet med ca. 0,4-0,6 pct. enheder til TFP-væksten, men herefter er bidraget aftaget til omtrent nul. I selve rapporten ses et lignende fænomen for Tyskland.

Kommissionen har også set på, hvor meget investeringer i forskning og udvikling har bidraget til TFP-væksten. På trods af store investeringer herhjemme i forskning og udvikling har kommissionen estimeret forholdsvis lave afkastgrader af investeringerne. Afkastet er omkring 2/3 af afkastet i Tyskland og 1/3 af afkastet i Finland.

Samtidig peger analysen på, at der er forholdsvis begrænsede spillovereffekter herhjemme af udenlandske investeringer i forskning og udvikling - måske fordi vi herhjemme ikke er så gode til at tage ny udenlandsk teknologi til os.

AE anbefaler kommissionen at analysere dybere i sammenhængen mellem det danske uddannelsesniveau og vores produktivitetsudvikling. Ikke kun i smal forstand (uddannelse versus TFP) men også i bredere forstand (uddannelse - direkte effekt og indirekte effekt via investeringer og TFP.) En yderligere interessant dimension ville være at kigge på betydningen af kvaliteten i uddannelserne.

4. Øget konkurrence

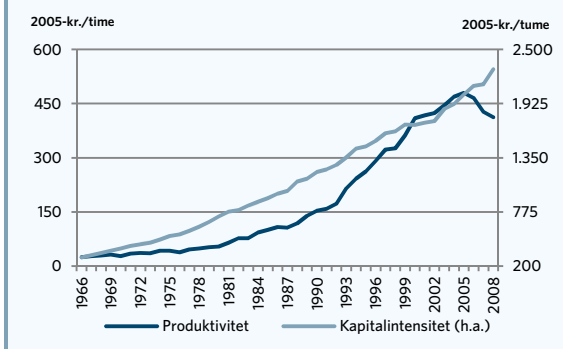
At prisniveauet i Danmark ligger højt, også når der korrigeres for skatter mv., tolkes som et tegn på, at konkurrenceforholdene i Danmark kan være bedre. Øget konkurrence i dansk erhvervsliv nævnes derfor ofte som et af midlerne til at få løftet produktiviteten (se fx Det Økonomiske Råd efteråret 2010, Nationalbanken Kvartalsoversigt, 1. kvartal 2012).

Det er vigtigt med en effektiv konkurrence i økonomien. Konkurrence er blandt de forhold, der oftest nævnes som afgørende for produktivitetsudviklingen. Manglende eller svag konkurrence betyder lavere produktivitetsvækst og dermed lavere velstand, fordi der er et mindre pres på den enkelte virksomhed for at udvikle sig, men også fordi der kommer en mindre optimal allokering af de knappe ressourcer fra de mindst til de mest effektive virksomheder. Hertil kommer, at en effektiv konkurrence lægger pres på priserne til glæde for reallønnen, alternativt at samme reallønsudvikling kan opnås med lavere stigning i den nominelle løn.

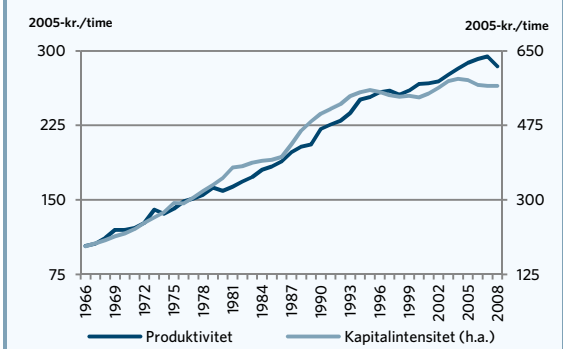
AE er enige i, at manglende konkurrence kan være med til at forhindre "kreativ destruktion" med bedre allokering af ressourcerne til følge. Der er derfor stadig behov for at analysere konkurrencehæmmende forhold i dansk økonomi. Vi anbefaler at kommissionen også tager dette aspekt med i analyserne, så vi kan få nogle forslag til hvordan konkurrencesituationen forbedres i dansk økonomi.

Appendiks

Figur A. Primære erhverv (landbrug, råstof mv.)

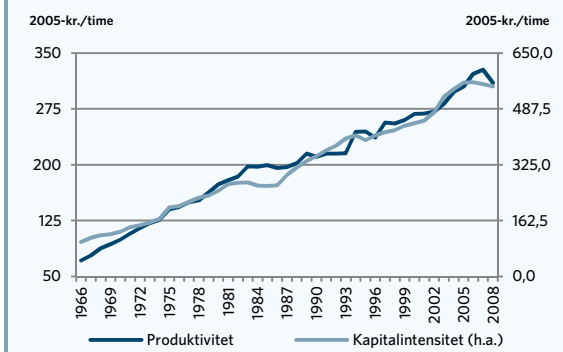

Figur B. Privat service

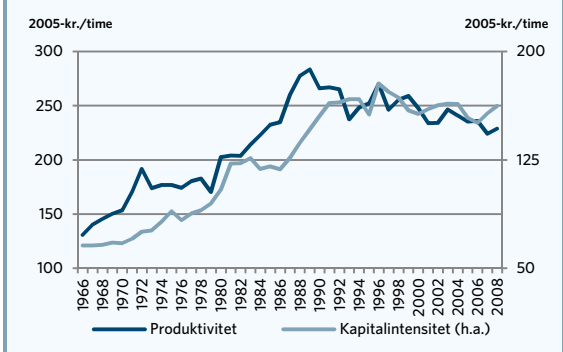

Anm.: Kun endelige nationalregnskabstal er medtaget. Primære erhverv defineres som de kæde-aggregerede sum af DB07-grupperne A og B. Privat service defineres som den kæde-aggregerede sum af DB07-grupperne G, I, J, K, LA, M, N, O, Q og R, S. Den svækkede produktivitet inden for de primære erhverv må i stort omfang ses som udtryk for, at udvindingen af råstoffer i Nordsøen siden 2005 er reduceret kraftigt.
Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistik.

Figur C. Industrien

Figur D. Bygge og anlæg

Anm.: Kun endelige nationalregnskabstal er medtaget.
Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistik.